

Motion till riksdagen 2019/20:1842

av **Birger Lahti m.fl. (V)**

Statliga företag

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i de fall viktiga samhällsintressen står i konflikt med de statliga bolagens vinstkrav ska målsättningen i ägarstrategin ses över, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statliga bolag bör verka för en ökad förädling i syfte att skapa arbetstillfällen och öka exportvärdet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att samhällsägda företag bör uppträda neutralt och därför inte ska vara medlemmar i intresseorganisationen Svenskt Näringsliv eller liknande intresseorganisationer och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de statligt ägda bolagen senast vid årsskiftet 2020/21 ska återkomma med en kartläggning av könsfördelningen på alla nivåer i respektive bolag och utifrån denna komma med förslag på åtgärder för en mer jämställd verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall bör ges i uppdrag att utreda investeringskostnaderna för att återföra ett ekologiskt hållbart flöde av vatten till den torrlagda delen av Lilla Luleälven och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en ny portalparagraf bör föras in i Vattenfalls bolagsordning med den lydelse som anges i motionen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att all statligt ägd skog bör samlas i ett bolag med hållbart brukande som främsta mål och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör omarbete ägardirektiven för de statliga bolag som ansvarar för naturresurser med en

- längre omloppstid i syfte att avkastningskraven ska följa en längre tidsperiod och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sveaskog ska upphöra med markförsäljningsprogrammet och tillkännager detta för regeringen.
 10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sveaskog bör öka sitt innehav av skog och tillkännager detta för regeringen.
 11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ändra ägardirektiven på så sätt att SBAB ska upprätthålla god service och goda villkor i hela landet och därigenom bli ett samhällsnyttigt företag och tillkännager detta för regeringen.
 12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att SBAB bör få i uppdrag att se över hur de kan bidra till att finansiera lån för företag på landsbygden och vilka särskilda aspekter som då bör beaktas och tillkännager detta för regeringen.
 13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att SBAB bör få i uppdrag att aktivt arbeta med att utveckla lösningar för produktutveckling för små och medelstora företag i syfte att utgöra ett komplement till marknaden och tillkännager detta för regeringen.

Statliga bolag

Staten står i dag som ägare till 46 bolag, med tyngdpunkt inom basindustri och energi. De flesta bolag är vinstdrivande och omkring hälften har särskilt beslutade samhällsuppdrag.

Vänsterpartiet menar att staten bör använda sitt ägarskap av statliga bolag för att tillgodose samhällsnyttiga ändamål. Kravet på lönsamhet i statliga bolag ska inte gå före samhällsnyttan. De statliga bolagen ska användas aktivt för att bygga Sverige tryggare, mer jämlikt, och ekologiskt hållbart, öka konkurrenskraften och inte minst för att jämna ut orättvisa skillnader mellan stad och landsbygd.

Om vi ska kunna hålla ihop och skapa förutsättningar för utveckling i hela Sverige måste vi ha likvärdiga grundläggande förutsättningar oavsett var vi bor. Statliga bolags egentliga ägare är alla som bor i Sverige. De statliga bolagen har därför ett särskilt ansvar för att människor i hela landet ska ha samma tillgång till service och andra samhällsviktiga funktioner.

Ägardirektiven till flera av de statliga bolagen behöver utvecklas. Samhällsnyttan ska alltid stå i fokus för ägarstrategin samtidigt som företagen bedrivs ekonomiskt effektivt.

I de fall viktiga samhällsintressen står i konflikt med de statliga bolagens vinstkrav ska målsättningen i ägarstrategin ses över. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen måste också ta ansvar för att de direktiv och riktlinjer som redan finns följs. Vänsterpartiet motsätter sig generell utförsäljning av statliga företag. Vi vill i stället bygga en framtida innovationsstruktur som behåller tillverkning, forskning och utveckling (FoU) och huvudkontor i Sverige. Vänsterpartiet menar att det finns flera skäl för att staten ska vara en stark ägare, eller ha monopol, inom samhällsviktiga

områden. Statligt ägande behövs som en motvikt till spekulationskapitalism och kortsiktig vinstjakt.

Det statliga ägandet behöver utökas och utvecklas för att vi demokratiskt ska kunna styra samhällsutvecklingen. Det finns flera områden som är intressanta för att bilda nya statliga företag eller att öka det statliga ägandet inom. Det kan vara för att öka konkurrensen inom finanssektorn, minska spekulatiönerna och för att säkra att nödvändiga investeringar kommer till stånd – vi vill till exempel utreda en statlig grön investeringsbank. Infrastruktur, bostadsbyggande och energi är andra områden där det kan vara intressant att se över om vi genom ett ökat gemensamt ägande kan driva på utvecklingen. Staten ska vara en aktiv ägare till sina bolag, som t.ex. Vattenfall, LKAB och Sveaskog, och genom ägardirektiv säkerställa att bolagen används för att stödja teknikutveckling, driva på miljö- och klimatarbetet och skapa sysselsättning.

Möjligheterna till vidareförädling inom svensk industri är generellt stora. Både skogs-, gruv- och stålindustrin har potential att öka sin förädlingsgrad, vilket skulle ge ett ökat antal arbetstillfällen i landet, minska transporter och öka exportintäkterna. Detta är någonting som kan främjas genom en aktiv statlig politik, forskning och samverkan med det övriga näringslivet.

Statliga bolag bör verka för en ökad förädling i syfte att skapa arbetstillfällen och öka exportvärdet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Förtroendet för de statliga institutionerna är avgörande för att skapa legitimitet för den demokratiska processen. Att statligt ägda bolag agerar föredömligt och med god transparens är därför av särskild vikt. Det har tidigare framkommit att flera verkställande direktörer för statliga bolag, exempelvis Vattenfall, SJ och Apoteket, sitter i styrelserna för Svenskt Näringsliv och dess organisationer, däribland Almega och Svensk Handel.

Svenskt Näringsliv och dess organisationer har bedrivit omfattande kampanjer mot regeringens politik. Det är minst sagt märkligt att ett statligt bolag på det här sättet agerar i strid med sin egen ägare, det vill säga regeringen. Särskilt paradoxalt blir det när Svenskt Näringsliv också uttalat sitt aktiva motstånd mot statliga företag i sig. Enligt en rapport från fackförbundet ST lägger de statliga bolagen enorma summor på avgifter till Svenskt Näringsliv. Vänsterpartiet menar att det är direkt olämpligt att näringslivets intresseorganisationer på det här sättet får en direkt gräddfil till de statliga bolagen.

Samhällsägda företag bör uppträda neutralt och ska därför inte vara medlemmar i intresseorganisationen Svenskt Näringsliv eller liknande intresseorganisationer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I dagsläget har de statliga bolagen en nära jämn könsfördelning i sina styrelser. Vi ser även hur andelen kvinnor som innehar rollen som styrelseordförande har ökat. Men engagemanget för ett jämställt näringsliv får inte stanna vid ledningsgrupperna. De statliga bolagen har ett särskilt ansvar för att ett aktivt arbete för jämställdhet genomsvrar hela företagsstrukturen. Ett första steg är att kartlägga hur könsfördelningen inom bolaget verkligen ser ut. Det är nödvändigt att en sådan genomgång omfattar alla delar av verksamheten.

De statligt ägda bolagen ska senast vid årsskiftet 2020/21 återkomma med en kartläggning av könsfördelningen på alla nivåer i bolaget och utifrån denna komma med förslag på åtgärder för en mer jämställd verksamhet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet vill se en offensiv statlig företagspolitik med höga ambitioner. Det statliga ägandet ska utgå från svenska förutsättningar, men även följa förändringar på världsmarknaden och i omvärlden. I den här motionen lyfter vi några exempel där vi menar att den statliga styrningen i synnerhet måste omarbetas eller bli mer aktiv. Staten ska dock vara en aktiv ägare till samtliga bolag man har i sin ägo.

SJ AB

En väl fungerande infrastruktur är avgörande för både industri, export, regional utveckling och människors resande. En fungerande och väl utbyggd tågtrafik som sätter resenären i centrum är enligt Vänsterpartiets uppfattning av central betydelse för att uppnå ett hållbart transportsystem för hela landet. För en sådan inriktning krävs att SJ ges förutsättningar att prioritera samhällsnytta före kortsiktiga vinstintressen.

SJ är av staten ålagt att skapa företagsekonomisk vinst och har därutöver ett avkastningskrav som innebär att staten kräver utdelning till statskassan på den redovisade nettovinsten. Avkastningskravet leder därmed till starkt fokus på att skapa vinst. SJ tvingas därmed se till marknadsandelar och snäv vinstmaximering. Avkastningskravet missgynnar även den regionala utvecklingen, eftersom SJ tvingas nedprioritera lågtrafikerade sträckor. Många resenärer tvingas därför att välja flyg eller bil i stället. Effekten är inte rimlig om vi vill minska klimatpåverkan och uppnå satta miljömål.

Med ett slopat avkastningskrav skulle SJ kunna utveckla verksamheten i en behövlig riktning. Man hade t.ex. kunnat sänka priserna på biljetter och prioritera nattågstrafiken till Jämtland. Vinsten bör rimligen investeras i verksamheten, och lönsamhetskravet bör beakta samhällsekonomiska vinster. Det skulle bidra till att fler kan åka kollektivt och till minskad miljö- och klimatpåverkan. Vi skriver mer om detta i motion 2018/19:1762 En fungerande och tillgänglig järnväg.

Vattenfall

Sverige ska vara en föregångare i omställningen till ett förnybart energisystem och ett land som tar ansvar för kommande generationer. Investeringar i det svenska energisystemet är en viktig och nödvändig del i miljö- och klimatomställningen i Sverige. Satsningar på förnybar elproduktion är helt nödvändiga för att nå målet om ett ekologiskt hållbart samhälle. Vattenfall är det i särklass största statliga bolaget och styrningen av Vattenfall med dess centrala roll i det svenska energisystemet är av stor betydelse i detta sammanhang. Därför måste Vattenfalls ägardirektiv vara formulerade så att de bidrar till målen för den svenska energipolitiken.

Vattenfalls uppdrag är i dag att generera en marknadsmässig avkastning genom att affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget tillhör ett av de bolag som leder utvecklingen mot miljömässigt hållbar energiproduktion. Vänsterpartiet menar att det finns en motsättning mellan kravet på marknadsmässig avkastning och kravet på att Vattenfall ska vara ett av de bolag som leder utvecklingen mot miljömässigt hållbar utveckling.

Ett exempel på när den s.k. affärsmässigheten har gått före samhällsnyttan är Vattenfalls beslut angående Letsi kraftstation som ägs av Vattenfall och ligger mellan

Jokkmokk och Vuollerim. För att utnyttja en högre fallhöjd och därmed öka effekten har man här valt att leda om vattnet genom en tunnel i berget. Resultatet är dock en av Europas längsta torrlagda flodfåror, på 1,7 mil. Det finns dock möjlighet att med relativt små medel återföra en del av vattenflödet för att på så sätt återskapa fiskbeståndet. Genom att låta ett par procent av det totala flödet i stället gå ovan jord skulle man kunna ge liv åt älvfåran vilket kan gynna både den biologiska mångfalden och lokalsamhället.

Vattenfall bör ges i uppdrag att utreda investeringskostnaderna för att återföra ett ekologiskt hållbart flöde av vatten till den torrlagda delen av Lilla Luleälven. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet menar att ett krav på lönsamhet för Vattenfalls samlade verksamhet står bättre i samklang med de av riksdagen fastställda miljömålen. Därför bör följande portalparagraf föras in i Vattenfalls bolagsordning: ”Vattenfall ska fortsätta att vara ett helstatligt bolag. Vattenfall och dess dotterbolag skall bedriva energiproduktion som står i överensstämmelse med de av riksdagen antagna miljömålen. Vattenfall ska vara det ledande energiföretaget i omställningen till en ekologisk och ekonomiskt affärsmässigt uthållig energiförsörjning inom samtliga de geografiska områden, där bolaget är verksamt. Vattenfall ska genomföra en övergång till hållbar energiproduktion baserad på förnybara energikällor.” Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sveaskog

Sverige är ett land med rika tillgångar på skog. De utgör komplexa ekosystem av stor betydelse genom allt ifrån ekosystemtjänster till natur- och kulturvärden och ekonomiska värden. Skogen spelar också en stor roll i klimatomställningen och har potential att ge oss byggstenar för att skapa ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle.

Skogsnäringen och närliggande branscher är viktiga arbetsgivare och på många orter är skogsindustrin dominerande för sysselsättningen. De goda förutsättningarna för ökad vidareförädling ger stor potential för ytterligare arbetstillfällen, men också för exportvärdet från skogen. Eftersom skogsindustrin är platsbunden spelar den en särskilt betydande roll ur ett regionalt perspektiv, inte minst för landsbygdens utveckling. För att värna jobben inom skogsnäringen och kunna möta klimatutmaningarna ser vi behovet av ett aktivt statligt förvaltarskap inom skogen.

Staten är i dag en stor ägare av skogsmark. Sveaskog AB är Sveriges största skogsägare och förvaltar totalt 4 miljoner hektar mark. Det statliga ägandet är dock spritt på många olika myndigheter och bolag. Vänsterpartiet menar att det statliga ägandet av skogsområden i stället bör samlas i ett bolag. Det nya skogsbolaget bör ha ett hållbart brukande av skogens resurser, inte avkastning, som främsta mål. Dagens vinstkrav gör det svårt för ett statligt bolag eller en statlig förvaltare att avstå produktiva skogar till andra intressen. Bolaget bör åläggas att avsätta arealer till skyddade naturområden. I de fall där trakthyggesbruk står i konflikt med andra intressen bör Sveaskog använda sig av andra lämpliga brukningsmetoder. Staten bör även fortsättningsvis stå för ersättningsmark vid skydd av värdefull natur, även ovan odlingsgränsen och i samråd med rennäringen.

All statligt ägd skog bör samlas i ett bolag med hållbart brukande som främsta mål. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Bolag vars uppgift är att hantera naturresurser vars omloppstid kan vara upp till 100 år eller mer ska inte styras av kvartalsrapporter. Det försvårar den långsiktiga planering som är helt nödvändig för ett hållbart ägande. Avkastningskraven för sådana bolag bör i stället följa en längre tid.

Regeringen bör omarbeta ägardirektiven för de statliga bolag som ansvarar för naturresurser med en längre omloppstid i syfte att avkastningskraven ska följa en längre tidsperiod. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sveaskog har genom sitt ägardirektiv ett uppdrag att sälja mark tills dess att 10 procent av den areal bolaget ägde vid bolagets bildande 2002 är avyttrad. Meningen var att försäljningen skulle leda till en ökad utveckling i glesbygd. I Riksrevisionens rapport Sveaskog AB och dess uppdrag (RiR 2010:8) konstateras att regeringen dittills varit för passiv i sin uppföljning av bolagets olika uppdrag. Regeringen har heller inte gjort någon uppföljning av konsekvenserna av Sveaskogs markförsäljningsprogram. Det är anmärkningsvärt att man ännu inte har granskat hur en så omfattande försäljning av statlig egendom slagit ut.

Sedan markförsäljningsprogrammet startades har Sveaskog sålt av ca 8,8 procent av totalt 10 procent. De som köper skogen blir i allt mindre utsträckning den lokala skogsbrukaren utan snarare handlar det om stora utländska företag. Vänsterpartiet menar att skogen har en stor plats att fylla i ett hållbarare samhälle och att så länge endast marknadsmässighet styr skogsförsäljningen kommer vi inte uppnå det.

Sveaskog ska upphöra med markförsäljningsprogrammet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Att stoppa utarmningen av den biologiska mångfalden är ett viktigt miljöarbete. Samtidigt behövs skogen för virke och bioenergiutvinning. Även turism och rekreation är värden skogen kan bidra med. Vänsterpartiet menar att de bästa förutsättningarna för att kombinera de olika intressen som finns är att bedriva en aktiv statlig skogspolitik.

Sveaskog bör öka sitt innehav av skog. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

SBAB

SBAB Bank AB är ett statligt aktiebolag som bedriver verksamhet på bolånemarknaden. Banken erbjuder lån och sparande till privatpersoner, bostadsrättsföreningar och fastighetsbolag i Sverige. Vintern 2014 meddelade SBAB att man avsåg att försämra servicen och villkoren för företagskunder och bostadsrättsföreningar utanför de tre storstadsregionerna och vissa högskole- och tillväxtorter, framförallt i södra Sverige.

SBAB bör användas i motsatt riktning. I stället för att avveckla sin utlåning till stora delar av landet borde SBAB komplettera marknadens bristande utlåning på landsbygden.

Regeringen bör ändra ägardirektiven på så sätt att SBAB ska åläggas att upprätthålla god service och goda villkor i hela landet och därigenom bli ett samhällsnyttigt företag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

SBAB bör också få i uppdrag att se över hur de kan bidra till att finansiera lån för företag på landsbygden och vilka särskilda aspekter som bör beaktas i detta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Genom att arbeta med produktutveckling skulle SBAB dessutom på ett konkret sätt öka finansieringsmöjligheterna för små och nystartade företag på landsbygden. Dessutom bör SBAB få i uppdrag att särskilt arbeta för investeringar som leder till ökad hållbarhet.

SBAB bör få i uppdrag att aktivt arbeta med att utveckla lösningar för produktutveckling för små och medelstora företag i syfte att utgöra ett komplement till marknaden och stödja hållbara investeringar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Birger Lahti (V)

Lorena Delgado Varas (V)

Jens Holm (V)

Yasmine Posio (V)

Håkan Svenneling (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Elin Segerlind (V)

Jessica Thunander (V)